

EVROPSKA UNIJA I JAVNO MNJENJE U SRBIJI

FOTO: A. ANDIĆ

PODRŠKA JAVNOSTI procesu evropskih integracija u Srbiji i dalje je snažna, ali je evroskepticizam u porastu. Istina je da je i EU u procesu definisanja svojih granica, što se nesumnjivo odražava i na našu javnost, pa se sve češće čuje pitanje: Hoće li nas Evropa? U trenutku kada su pregovori sa EU o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju obustavljeni, prvu u seriji javnih rasprava koju naš nedeljnik organizuje u saradnji sa nemačkom Fondacijom "Fridrih Ebert" posvetili smo pitnju "Hoćemo li mi u Evropu?". Na tribini koja je održana u Centru za kulturnu dekontaminaciju 11. maja učestvovali su: **Milica Dilas**, Fakultet političkih nauka, **Srećko Mihajlović**, Institut društvenih nauka, i **Goran Svilanović**, Pakt za stabilnost Jugoistočne Evrope. Tribinu je vodila **Duška Anastasijević**, novinarka nedeljnika "Vreme".

D. ANASTASIJEVIĆ: Tema ove tribine, koju "Vreme" tradicionalno organizuje sa Fondacijom "Fridrih Ebert", jeste "Evropska unija i javno mnjenje u Srbiji". Međutim, zbog naših današnjih sagovornika mi ćemo ovu temu malo i proširiti, nadam se da ćemo takođe govoriti i o raspoloženju u Evropskoj uniji. Pregovori su privremeno obustavljeni. S druge strane, vidimo da se neki procesi nastavljaju. Vest da je visoka delegacija Komisije za finansije bila u radnoj poseti Beogradu da bi sa našim zvaničnicima razgovarala o pretpripravnim instrumentima pomoći za period 2007–2013. godine ostala je prilično nezapažena, i nije pobudila interesovanje van stručnih krugova. Projekcija pomoći preko ovih budžetskih instrumenata istovremeno je i projekcija EU našeg napredovanja u procesu. Bez okolišanja, reč bih najpre dala gospodinu Mihajloviću jer je došao sa svežim podacima iz istraživa-

nja u vezi sa temom o kojoj ćemo danas da govorimo.

SREĆKO MIHAJLOVIĆ: Ja ne znam koliko je važno da se zna šta građani misle o pridruživanju naše zemlje Evropskoj uniji. Pitanje je za našu političku klasu koliko je njima važno šta misle građani. Stiče se utisak da je to važno samo u trenutku izbora. Čim izbori prođu, od građana se dignu ruke i oni se opet bave sami sobom. Dakle, i kad je reč o odnosu prema Evropi, kao da je važnije kako se ova ili ona stranka, ovaj ili onaj lider odnosi prema svemu tome nego kako se odnose građani. To biva interesantno ponekom mediju, koji se s druge strane vezuje za pojedine istraživačke agencije i onda opet dobijamo polovične rezultate. Tim polovičnim rezultatima javnomnjenjskih istraživanja izloženi smo i ovih nedelja. I upravo iz istraživanja dobili smo valjda potvrdu naših očekivanja da je došlo do pogoršanja odnosa građana prema Evropi i evropskim integracijama. Političari svoju nečistu savest u odnosu prema Evropi pokušavaju da prenesu na građane i preko njih kažu neka svoja mišljenja.

Sistematska istraživanja pokazuju da nema bitnih promena u odnosu prema Evropi – može da bude iznenađenje – u poslednjih petnaestak godina, a znamo šta se sve dešavalo u poslednjih petnaestak godina. U poslednjih petnaestak godina mi stalno dobijamo podatak koji govori o tome da negde između dve trećine i tri petine građana ima pozitivan odnos prema EU i evropskim integracijama. Ovo što sam rekao ne važi za NATO. Ovo važi za Evropsku uniju, pre svega. Raspoložem serijom podataka od 1990. godine naovamo, ali ću za sada izneti podatke koji se odnose na rezultate poslednjeg

>>

>> POLITIČARI SVOJU NEČISTU SAVEST U ODNOSU PREMA EVROPI POKUŠAVAJU DA PRENESU NA GRAĐANE I PREKO NJIH KAŽU NEKA SVOJA MIŠLJENJA. SISTEMATSKA ISTRAŽIVANJA POKAZUJU DA NEMA BITNIH PROMENA U ODNOSU PREMA EVROPI U POSLEDNJIH PETNAESTAK GODINA.

– SREĆKO MIHAJLOVIĆ

istraživanja koje je rađeno sredinom aprila ove godine, pre nepunih mesec dana.

Dobili smo podatke po kojima se 64 odsto građana Srbije slaže i zalaže za to da naša zemlja bude u EU. Kada je reč o NATO-u, stvar je mnogo drukčija. Ta podrška je upola manja, iznosi 31 odsto. Mi smo, u stvari, to pitanje postavili u paketu, pa smo rekli: da li ste za ili protiv toga da naša zemlja postane članica EU i NATO-a? I onda smo dobili podatke da 31 odsto građana kaže "da" i za Evropsku uniju i za NATO, 33 odsto se opredeljuje samo za EU, 18 odsto kaže ni u EU ni u NATO, a 18 odsto ne zna. Kad sve to saberemo i oduzmemo dobijemo podatak da je za EU 64 odsto, da je za NATO 31 odsto, da je izričito protiv 18 odsto, dakle jedna šestina, i da 18 odsto kaže da ne zna. Mi ove "ne zna" radno svrstavamo u one koji u ovom trenutku nisu za EU.

Pokazalo se da je bitan kriterijum za građane, odnosno varijabla koja je najviše povezana sa tim odnosom prema Evropi – politička,

stranačka orijentacija građana. Građane Srbije možemo da podelimo u tri grupe. U prvu bi spadali apolitični građani, koji su verovatno apstinenti, koji nisu dovoljno zainteresovani za politiku i koji imaju odbojan odnos prema političkim strankama, oni čine jednu grupu, najveću grupu. To je u ovom trenutku čak negde oko 60 odsto biračkog tela. Zatim na grupu pristalica takozvanih socijalnacionalnih stranaka. Tu su socijalisti, radikali i njima se u poslednje vreme pridružuje velik deo ostatka pristalica Pokreta snaga Srbije. I treća grupa su pristalice liberalno-demokratskih stranaka. Dakle, to su pristalice svih ostalih relativno važnijih stranaka.

I šta onda dobijamo? Dobijamo podatak da kad je reč o pristalicama liberalno-demokratskih stranaka (dakle, DS, DSS, G17 plus, SPO, SDP, GS, NS i druge manje stranke), 90 odsto pristalica tih stranaka izjašnjava se proevropski i oni smatraju da naša zemlja treba da se nađe u EU-u.

Kada je reč o pristalicama socijalnacionalnih stranaka, taj broj je upola manji. Dve petine pristalica tih stranaka ili tačno 41 odsto podržava ulazak naše zemlje u Evropu.

Oni koji nisu stranački orijentisani i potencijalni apstinenti nalaze se negde u sredini, s tim što su nešto malo bliži pristalicama socijalnacionalnih stranaka i među njima nalazimo 61 odsto onih koji su proevropski. Dakle, većina.

Skrećem pažnju da je ovih 41 odsto "proevropskih" pristalica socijalnacionalnih stranaka možda iznad očekivanja. I oni svoj antievropski stav i stav protiv evropskih integracija više izražavaju u stavu protiv ulaska naše zemlje u NATO nego protiv ulaska naše zemlje u EU.

Kad je reč o NATO-u, dakle, imamo trećinu građana koji bi gledano u celini podržali ulazak, imamo većinu kod pristalica liberalno-demokratskih stranaka 55 odsto, kod pristalica socijalnacionalnih stranaka to je svega devet odsto i kod nestranački orijentisanih građana 28 odsto.

Samo još da napomenem da smo osim ovih političkih varijabli koje su povezane sa odnosom prema Evropi utvrdili i postojanje znatne veze sa zanimanjem, školskom spremom i starošću ispitanika i sa nizom drugih stavova. Ali bitna je ova politička veza i rekao bih neka vrsta socio-klasnog položaja ispitanika, jer oni koji su na dnu društvene hijerarhije, za njih je karakterističan antievropski stav, a za one koji su u sredini socijalne hijerarhije i iznad te sredine, oni su izraziti-je proevropski orijentisani.

D. ANASTASIJEVIĆ: Da se zadržimo još malo na ovoj temi. Saopštili ste nam, zapravo, prilično dobre vesti, koje se ne čitaju lako u medijima. U javnosti se pojavljuju analitičari i politikolozi za koje bismo rekli da su naklonjeni toj liberalno-demokratskoj orijentaciji kao što ste ih vi ovde nazvali, a koji pokušavaju da unesu neki skepticizam u celu ovu priču. S druge strane, i među onima koji bi glasali za partije za koje mi smatramo da pripadaju prošlosti dosta je onih koji žele da naša zemlja uđe u EU. Kako objašnjavate to da isti oni koji ne žele da naša zemlja bude izručen Tribunalu u Hagu istovremeno žele u EU?

SREĆKO MIHAJLOVIĆ: Ovo je jedan generalni odnos prema EU i ja ga ne bih potcenjivao. Mi smo u ovom istraživanju takođe postavljali dodatna pitanja. I ja ću navesti jedan ekstremni primer gde smo hteli da provociramo odnos prema Evropi kod ispitanika. Mi smo ispitanicima ponudili sledeću tvrdnju: "Evropa je izmislila ljudska prava i prava

manjina da bi dovela u pitanje nacionalno biće Srbije.” Može da zvuči suludo, ali verujte, mi smo u konkretnim razgovorima sa ispitanicima u ranijim istraživanjima, kada smo postavljali otvorena pitanja, nailazili na formulaciju da je, eto, ta famozna Evropa to izmislila kako bi nas manje-više zavrnila. Pokazuje se da se 45 odsto građana ne slaže sa tom tvrdnjom, izričito se ne slaže. To nije 64 odsto kao što smo imali malopre, ali ovo je tek nešto malo ispod polovine. Istovremeno, tu tvrdnju prihvata samo 25 odsto građana. I kad pogledamo ko su ti koji prihvataju tu tvrdnju, onda nalazimo da su to pristalice socijalnacionalnih stranaka – 41 odsto, nestranački orijentisanih 22 odsto, ali je tu i 18 odsto pristalica liberalno-demokratskih stranaka. Dakle, imamo već jedan otklon prema Evropi, ali on nije toliki koliko skeptici ili takozvani čauš-analitičari nastoje da pokažu i dokažu.

Dakle, naš čovek kad kaže da je za ili protiv Evrope, ima nešto iza toga, pa makar to bila predrasuda da onda nećemo smeti da jedemo krive krastavce nego samo krastavce koji su dugački 18 centimetara i veoma pravi. U mom selu u razgovoru sa seljacima čujem zaista neverovatna obrazloženja zašto su oni protiv Evrope. Zato što su ubeđeni da će onda neki inspektori i policija začu po selu i sve one kazane za pečenje rakije uništiti. Jer, Evropa to ne podnosi, naročito one kazane za pečenje rakije, te lampeke. Ljudi su nekad u šizofrenoj situaciji. Oni mogu da veruju nekim argumentima zašto treba da uđemo u Evropu, a istovremeno primećuju i sami da ta Evropa nije uvek blagonaklona ili barem oni to tako ne vide.

Ne bih toliko krivio građane. Više one koji posreduju između tih generalnih stavova i samih građana. Dakle, političku klasu i medije.

D. ANASTASIJEVIĆ: Samo još jedno kratko pitanje: da li ste bili u prilici da ove rezultate predočite nekim relevantnim institucijama, na primer vladinoj Kancelariji za pridruživanje EU, Ministarstvu spoljnih poslova, skupštinskom odboru za evropske integracije...?

SREĆKO MIHAJLOVIĆ: Ovo istraživanje je jedno iz serije istraživanja Centra za slobodne izbore i demokratiju. Nije istraživanje Instituta, nego CESID-a. I ta istraživanja se redovno prezentiraju centralama političkih stranaka i još na 30 mesta u Srbiji – političkim strankama, nevladinim organizacijama, naravno onima koji hoće. Jer, verovali ili ne, čim partija nešto lošije stoji, oni ne žele to da čuju i izbegavaju te sastanke. Sad imamo problem kod onih stranaka kojima pada rejting da ih ubedimo da je dobro da čuju te rezultate i da ih pogledaju. Dakle, obraćamo se javnosti i političkim strankama, a država je tu nekako po strani.

D. ANASTASIJEVIĆ: Veoma zanimljivo, hvala. Volela bih, Milice, da se nadovežete na ovaj odnos građana i elite, koja bi trebalo da kreira evropski identitet u zemlji.

MILICA ĐILAS: Ja bih se složila sa gospodinom Mihajlovićem da ovaj nivo podrške koji imamo za EU i za evropske integracije uopšte predstavlja dosta dobru osnovu koju bi “prevodioci” evropske ideje trebalo bolje da iskoriste. Pošto je EU nešto što najmanje polarizuje naše građane [možda će se to u budućnosti menjati, ali za sada to je stvar koja nas najmanje deli], onda se predstavlja da sve ono što teško ide – Kosovo, Crna Gora, Hag – moramo da trpimo zbog EU, pa onda nekako pod tim evropskim kišobranom da proguramo i te stvari koje nas više dele, a EU nas nekako malo više ujedinjuje. Rekla bih da problem tih naših prevodilaca evropske ideje leži u komociji koja

vlada, kao da mnogo više vole da se povinuju prevladavajućem političkom diskursu, nego da sami vode i kreiraju. Ako samo gledate kako da se povinujete prevladavajućem političkom diskursu onda stalno gledate šta misle građani, pa onda šta će biti popularno, šta misle tabloidi, vi samo reagujete na to.

Ovi naši prevodioci, da ih tako nazovem, ne samo političari nego i mediji, koriste evropsku priču kao ideju koja je sama po sebi pozitivna, bez udubljanja u suštinu. Prave debate nema.

No, to nije problem samo sa temama vezanim za EU. Mi smo društvo koje je tradicionalno neskloro debati. Političari ne vode javno mnjenje, već kao da samo paze da mu se povinuju, a to nije način da se politika zaista vodi.

Ne sumnjam da će u Srbiji uvek biti ljudi koji su protiv EU, protiv evropske integracije. U krajnjoj liniji, i ja bih imala nešto da kažem o tome šta u EU nije dobro. Da počnemo samo od Zajedničke poljoprivredne politike. Ali, bez prave debate propuštena je jedna velika šansa da se taj veliki nivo podrške evropskim integracijama osmisli jednim sadržajem.

Prosto, mi smo tu priču o EU koristili šest godina. Sad smo došli u situaciju da će se taj diskurs malo teže prodavati iz prostog razloga što se ta priča sa proširenjem malo zaustavlja zbog same Unije, malo se zaustavlja zbog našeg ponašanja i nećemo više moći da računamo na EU, i tu će se pojaviti neki negativni sadržaji. Šteta je tu priču o EU koristiti samo na način “biće sredstava za razvoj sela, dobijamo mnogo finansijske pomoći”. Nije tu u pitanju samo neka pomoć. U pitanju je, pre svega, činjenica da je EU u ovom trenutku prirodni saveznik nekih reformskih procesa u Srbiji i Crnoj Gori i prosto jedan garant toga da će se oni dovesti do kraja.

Čini mi se i da ova istraživanja pokazuju da se oni koji se protive tom članstvu, uglavnom i glasajući za neke političke stranke, opredeljuju za nekakve drugačije modele. Čini mi se da tu treba iskoristiti priču, ojačati neko vlasništvo nad tim reformskim procesom, pa onda EU pokazati kao prirodnog saveznika na tom putu. To će i skepticima dati priliku da argumentima dovode u pitanje neke odluke, ili predmete pregovora. Ukratko, danas se podela oko Evrope mahom svodi na podelu na demokratski blok i radikale. Nije tako neuobičajeno za većinu zemalja koje se približavaju EU da u početku procesa približavanja imaju visok nivo podrške, a malo znanja o tome šta je evropska integracija i kakve obaveze ona nameće. Kasnije, kad se više ude u tu priču o pečenju rakije, onda oni vide nužno da to znači da moraju i oni od nekakvih svojih navika da odustanu i onda ta podrška malo pada, jer građani vide da to ne donosi samo neke nedvosmisleno dobre stvari odmah, već i da od nekih svojih navika bar na kratak rok morate da odustanete i da sačekate da dođe nešto dobro.

Od načina na koji se vodi debata danas mnogo zavisi kakva će se politika voditi sutra. A naše društvo u ovom trenutku nema mnogo debate ni o EU ni o nekim drugim stvarima. I o stvarima o kojima bi trebalo da bude debate, nema debate, jer se one proglašavaju kao nužnost zato što tako hoće EU, zato što su potrebne za naš evropski put, i sve postaje neka dogma, nešto sa čim ne možete polemizati, jer se o dogmi ne polemše. To malo liči na komunističko doba kada je samoupravni socijalizam bio nedodirljiv kao tema.

Smatram da prostora za jednu informisanu raspravu ima, i to je >>

jedini način da se stvori istinski informisani konsenzus, čime bi ideja Evrope onda postala kišobran pod kojim bi se rešila i neka druga pitanja. Jer ovako, ako stalno govorimo da treba saradivati sa Haškim tribunalom zbog EU, sprovoditi budžetsku disciplinu zbog EU ili zbog Međunarodnog monetarnog fonda, ispada da je to sve nekakva tehnička mašinerija koju vi opslužujete, ubacujete neko meso s jedne strane i ispadaju neke evropske kobasice, ali nije to to. Građani koji se u ovim istraživanjima izjašnjavaju za EU, izjašnjavaju se zbog toga što u njoj vide neki bolji život, bezbedniji život, nekakav predvidivi život. A EU je svakako više od nekog tehničkog skupa država koje prosto primenjuju jedno usklađeno zakonodavstvo.

D. ANASTASIJEVIĆ: Hvala Milici, ovo me je podsetilo na bugarskog analitičara Ivana Krasteva, koji je pre nekoliko godina u jednom svom članku ukazao na opasnost od pojave "demokratije bez politike", kako je on to nazvao. Postoji diktat iz Brisela, ili od MMF-a, a nema veze koja vlada to sprovodi.

MILICA ĐILAS: Građani biraju, a izbora nema.

D. ANASTASIJEVIĆ: Upravo tako. Međutim, stvari se menjaju i debate žive i umiru u tim drugim zemljama, gde je proces sam po sebi mnogo dinamičniji. Mi ipak jesmo u jednoj vrlo ranoj fazi pregovora, na to moramo da podsetimo. Goran Svilanović po prirodi posla ima kontakte i u Briselu i u nekim drugim prestonicama EU, a bio je i ministar spoljnih poslova za vreme čuvenog Solunskog samita 2003. godine, kada je EU, za vreme predsedavanja Grčke, dala jednu vrlo snažnu poruku Zapadnom Balkanu. Tada smo prvi put od EU čuli jasno i glasno "da proces evropskih integracija neće biti okončan dok zemlje Zapadnog Balkana ne budu članice Evropske unije".

Međutim, dosta je vode proteklo od tada i u EU se donekle promenilo raspoloženje povodom raznih tema, pa i proširenja. Videli smo rezultate referenduma u Holandiji i Francuskoj. Nedavno je održan samit istog tipa u Salcburgu, koji je organizovala predsedavajuća Austrija, ali je on protekao mnogo tiše. Nije bilo tih bombastičnih izjava, već je ton ublažen. Pre toga se govorilo o liberalizaciji viznog režima. Umesto toga, mi smo dobili neke vizne olakšice, ali su cene viza porasle. Kako tumačite raspoloženje u EU, šta se dogodilo za ove tri godine?

GORAN SVILANOVIĆ: Na pomen Krasteva mogu da kažem da smo baš na dan Evrope sedeli zajedno, jer je u Rimu održan poslednji sastanak Međunarodne komisije za Balkan. Predsedavajući Komisije je Đulijano Amato a Krastev je izvršni direktor. Objavili smo Rimsku deklaraciju kao naš poslednji dokument, dostupna je na sajtu Balkanske komisije (www.balkan-commission.org) i ja se nadam da će u našoj javnosti ta deklaracija imati nekakav odjek.

Naime, ta deklaracija je direktan odgovor na pitanje koje sam upravo dobio, a to je Solun-Salcburg i šta je ono što se dogodilo. Ja sam imao veliko zadovoljstvo da budem u Solunu. Sad vidim kako je sve relativno. Ja sam još bio ministar kada sam komentarisao Solun kao relativan neuspeh negde na početku 2004. godine. Romano Prodi, tadašnji predsednik Komisije, sada predsednik italijanske vlade, tada je rekao da Evropska unija neće biti kompletna dok zemlje Zapadnog Balkana ne budu njen deo. To je zaista bilo ogromno ohrabrenje na političkom nivou. Moji komentari o kojima govorim na početku 2004. godine o relativnom neuspehu Soluna, bili su u vezi sa finansijskom

podrškom koja je bila skromna, a usledila je posle ovako snažne političke podrške. Reći ću i cifru, to je ukupno oko 70 miliona evra, kao dodatak na ostala sredstva koja EU inače izdvaja za zemlje Zapadnog Balkana. Podeljeno na pet zemalja to je desetak, petnaest miliona evra. Meni je tada to izgledalo zaista skromno.

E sada, tri godine posle, 2006, razgovaramo o tome šta se dogodilo u Evropskoj uniji, šta se dogodilo kod nas u međuvremenu, ne samo u našoj zemlji, ali pogotovu u našoj zemlji. Rimsku deklaraciju Balkanske komisije pomenuo sam namerno zbog toga što je to jedan od najoštrijih tekstova koji ćete pročitati o Salcburgu. Naime, mi smo seli, porazgovarali i napravili taj jedan papir koji ima jednu stranicu, da bismo rekli nekoliko stvari. Prva je da imamo utisak da je došlo do revizije politike Evropske unije u odnosu na Zapadni Balkan. Konsenzus postignut u Solunu 2003. godine je u našim očima očigledno u međuvremenu potpuno razvodnjen. Na površini se to može videti iz osam detalja. U Solunu 2003. godine to je bio samit. To znači susret šefova država ili vlada Evropske unije i Zapadnog Balkana. A 2006. godine u Salcburgu to nije samit, nego sastanak ministara i to neformalni sastanak ministara.

Drugo, u Solunu je čitav niz dokumenata usvojen, uključujući i agendu, dakle – šta je ono što treba činiti. U Salcburgu je, međutim, usvojeno zajedničko saopštenje za štampu. I ništa više od toga.

Treći element, zašto to nama izgleda kao revizija politike vidi se i po tome što je formulacija u Solunu bila: "kad vi budete spremni, vi Balkanci, mi Evropljani smo uvek spremni da vas primimo". U Salcburgu je potpuno druga atmosfera. U Salcburgu je poruka glasila – kad vi budete spremni, mi ćemo videti da li smo spremni za vas. Jer, u Salcburgu se pominje apsorpcioni kapacitet EU. To je pod uticajem Francuske i negativnog referenduma u Francuskoj i Holandiji. Drugo, to je pod velikim uticajem velike senke koju pridruživanju čini kandidatura Turske koja je izazvala priličan potres u ključnim zemljama Evropske unije, jer očigledno da one i građani u ovom trenutku nisu spremni da donesu tu odluku da suštinski zaista nastave pregovore sa Turskom koji bi doveli do njenog članstva. I otuda se sada prvi put čak i u odnosu na zemlje Zapadnog Balkana pojavila formulacija – mi ćemo biti spremni ako ocenimo da imamo kapaciteta da vas primimo. I to je prilično velika relativizacija.

Naši argumenti su sledeći – EU inače troši ogromna sredstva i to treba da kaže svojim građanima. To je naš apel – kažite koliko para trošite na Balkanu i kažite im da bez obzira na to da li ćete primiti ili ne zemlje Zapadnog Balkana, vi ćete te pare i dalje da trošite. Oni nisu odustali od toga da troše taj novac, ali su zastali kad je u pitanju suštinska odluka da li da idu ka pridruživanju ili ne.

Tu ima nekoliko posledica. Prva posledica je ona koja je malopre pomenuta u ovoj napomeni, a to je takozvani tranzicioni pesimizam koji se pojavljuje u zemljama ne samo Zapadnog Balkana. To je pojava koja je uočena u svakoj od zemalja koje su do sada bile na putu pridruživanja, uključujući naravno i onih deset koje su 1. maja 2004. godine postale punopravni članovi.

Tranzicioni pesimizam je u stvari jedno stanje javnog mnjenja, ako smem prosto da probam da objasnim o čemu se radi, koje je posledica toga da su naravno u političkim kampanjama uvek podignuta očekivanja građana. I ja sam kao političar, a i sada se to radi, stalno

insistirao na tome šta donosi članstvo u EU, glasajte za nas jer ćemo vas mi dovesti u EU, a kad dođemo do EU, vaše plate će biti tolike, vaš standard će biti takav, i tako dalje. To je jako podizalo očekivanja. To je bilo tipično za 2000. godinu. Mislim da je to bilo nužno da bismo mogli da skupimo onu energiju građana, koja je bila neophodna da se promeni Miloševićev režim.

Ali ta politika i ta obećanja nastavljena su godinama i posle 2000. godine i bojim se da svi zajedno plaćamo cenu. Cena je u tome što, naravno, ta obećanja ne mogu da budu ispunjena za godinu ili dve.

U zemljama koje su prošle put od deset ili više godina do punog članstva u EU takođe je primećeno da se svaki put bira nova, drugačija vlada. Tipičan primer je Mađarska. Mađarska prvi put sada bira dvaput uzastopno istu stranku kao vladajuću. Druga dobra stvar u Mađarskoj je ta da su svaki put vlade trajale skoro pune četiri godine. Za to vreme jedna vlada može nešto da uradi, za dve godine ne može ništa da uradi. U tom smislu Mađarska je dobar primer, ali i primer za ovo što ja nazivam tranzicionim pesimizmom. Pod tim mislim na to da su građani, nakon više ciklusa glasanja protiv vlade i za opoziciju, shvatili da koga god izaberu, bez obzira na to šta je obećavao u izbornoj kampanji, taj radi sve isto što i prethodna vlada. Pa zašto? Zato što čim se formira nova vlada, ona odmah dočeka predstavnika MMF-a i Svetske banke koji kažu: dobar dan, vi ste nova vlada, ovo je vaš stend-baj ugovor, ovo je ono što je prethodna vlada obećala, ovo je ono što vi morate da radite, ako želite da ostanete naš član i saradujete s nama. I onda sva vaša obećanja prosto ostaju bez stvarnog značaja. Prosto morate da uradite.

Drugi koji će da zakuca na ta ista vrata jeste predsednik Evropske komisije koji će da kaže: dobar dan, ovo je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, ovo je proces koji vi morate da prođete, to je ono što vi morate da radite ako mislite da dođete do Evropske unije, šta god da ste obećali. I građani su prosto uvideli da za koga god oni da glasaju, ta vlada se ponaša suštinski na isti način – i kad je u pitanju privatizacija, i kad je u pitanju prilagođavanje domaće privrede, i kad je u pitanju čitav niz drugih mera, pogotovo u oblasti poljoprivrede, ekonomije, obrazovanja...

Jedna od posledica tranzicionog pesimizma jeste populizam. Inače mislim da je populizam vrlo ozbiljna pojava ne samo na našoj političkoj sceni nego i u našem okruženju, ali i u EU. Mislim da je to ono što je u dobroj meri dovelo lidere i političare u EU u situaciju da su sada zatvoreni za ozbiljan razgovor o politici daljeg proširenja EU, jer su i oni kao političari pod pritiskom sopstvenog javnog mnjenja. Evo jedne ilustracije. Danas se kancelarka Angela Merkel obratila građanima gde je iznela svoje viđenje kako će izgledati nemačko predsedavanje EU u prvoj polovini 2007. godine. Rekla je: Rumunija i Bugarska da, Turska i Hrvatska ako ispune uslove, uslovi su jednaki za sve, vrlo su strogi i teško da će ih ispuniti. O ostalima praktično nije želela da razgovara. Dakle, to nije bila poruka ohrabrenja za nas. Toga moramo da budemo svesni.

Ne treba zaboraviti da su i tamo političari suočeni sa javnim mnjenjem. Volja većine u društvu Nemačke i Francuske, kao dve možda ključne zemlje EU, sada ne ide u prilog ubrzanju procesa proširenja.

Hteo sam ovim da kažem da moramo da budemo svesni onoga

>> OVDE SE STALNO GOVORI DA TREBA SARADIVATI S HAŠKIM TRIBUNALOM ZBOG EU, DA TREBA SPROVODITI BUDŽETSKU DISCIPLINU ZBOG EU ILI MMF-a, PA ISPADA DA JE TO SVE NEKAKVA TEHNIČKA MAŠINERIJA KOJU VI OPSLUŽUJETE, UBACUJETE NEKO MESO S JEDNE STRANE I ISPADAJU NEKE EVROPSKE KOBASICE. ALI, TO NE IDE TAKO.

– MILICA ĐILAS

što se događa unutar EU. U tom smislu je Salzburg ozbiljno dovode u pitanje obećanja iz Soluna. Ovih dana sam često imao priliku da razgovaram sa evropskim predstavnicima, i video sam da predstavnici austrijskog Ministarstva spoljnih poslova, koje je organizovalo Salzburg, doživljavaju ovaj samit kao svoj veliki uspeh. Ovako to obrazlažu: činjenica da smo uopšte uspeli da organizujemo sastanak u Salzburgu je velika stvar. Budite zadovoljni da je uopšte i bilo sastanka, budite zadovoljni da je došlo do zajedničkog saopštenja, budite zadovoljni formulacijom koju ste dobili. To je mnogo više nego što je stvarno raspoloženje građana u EU, kažu.

Postoje, prema tome, dve realnosti. Jednu čine političari iz Evrope koji veruju da je Salzburg uspeh, i drugu, gde sam ja i niz drugih sa Zapadnog Balkana koji veruju da je Salzburg revizija politike i >>

>> I EU I MI SE DANAS NALAZIMO NA UDARU IZAZOVA GLOBALIZACIJE. EU TRPI UDARE GLOBALIZACIJE I POLAKO SE ZATVARA. TO JE JEDAN VELIKI POLITIČKI PROCES, NADAM SE DA ĆE I EU I ZAPADNI BALKAN NA IZAZOV GLOBALIZACIJE DA ODGOVORE NA NAČIN KOJI ĆE IH PRIBLIŽITI, A NE DODATNO UDALJITI. SAMIT U SALCBURGU DELUJE KAO DODATNO UDALJAVANJE.

–GORAN SVILANOVIĆ

obećanja koja su data u Solunu. Zato je neophodno da se nastavi dijalog između političara sa Balkana i političara u Evropi, da bismo se razumeli i da se podstakne nešto što nama u Srbiji nedostaje, naročito posle odlaska Đinđića – a to je vođstvo. Bojim se da vođstvo nedostaje i njima u EU, mislim na političko vođstvo koje podrazumeva sposobnost političara da nametnu temu, o čemu je Milica govorila, da uspeju da ubede građane u ispravnost svojih pogleda.

Da se iz evropskog vratim u sopstveno dvorište. Tačno je da mi u našoj javnosti svaki put koristimo EU kao izgovor kada su pred nama teške odluke, u stilu – to moramo zbog EU. Time se EU ovde pozicionira kao neki magnet koji ogromnom snagom privlači zemlje iz okruženja – mi smo sada okruženi EU – i koji omogućava da se neke teške odluke donesu zbog ispunjenja sna o Evropi. I tu počinje naš problem. Američki san je san. Naša percepcija o Evropi – ne samo u Srbiji, tako je i u Bugarskoj, Rumuniji, Makedoniji, Albaniji – jeste da mi imamo pravo na Evropu. I to naši evropski prijatelji ne razume-

ju. Amerika je san, Evropa je pravo. Mi tražimo i osećamo da imamo pravo da smo deo Evrope. I imamo veliki problem kad komuniciramo s njima da im objasnimo da mi to uopšte ne doživljavamo kao san, nego kao pravo koje nam je u izvesnoj meri uskraćeno. Otuda, kad pogledate i naše javno mnjenje, kad pogledate javno mnjenje i ostalih oko nas koji su bliži Evropi, stičete utisak da se građani osećaju kao da su diskriminirani. Nedavno sam probao to da objasnim svojim sagovornicima u Solunu. Kažem im da je teško u Srbiji objasniti da je Rumunija nekoliko koraka ispred nas. Ja verujem u vaše argumente, ja verujem da je Rumunija napravila takav korak, ali znate, u Srbiji ljudi imaju percepciju o Rumuniji kao zemlji čija sirotinja dolazi da radi u Banatu. Drugo, imaju percepciju kao o zemlji koja, nažalost, izvozi čemer i drugu sirotinju koja sva prolazi kroz Srbiju zato što je tu bolje i ide dalje na Zapad zato što je tamo još bolje. Možda je naša percepcija Rumunije pogrešna, ali je takva, jer mi nemamo podatke. Takođe, malo ljudi u Srbiji zna koliki je korak napred napravila Bugarska. I onda imate situaciju da neki ljudi kažu – čekajte, ovo je diskriminacija, kako oni mogu, a mi ne možemo.

Da budem otvoren, ja sam opozicioni političar u odnosu na vladu, moram da priznam da ne znam vladu u Evropi koja se nalazi u teškoj političkoj poziciji. Ne ulazim u temu da li je neko u vladi kriv za to gde se danas nalazimo. Prosto, predsednik Vlade svaki dan kaže sebi – imam prvu temu Mladić, drugu temu crnogorski referendum, treću temu status Kosova i četvrtu temu bosansku tužbu za genocid. Da sam ja premijer, preda mnom bi prve četiri tačke bile teme gde nema ni E od Evrope, nema ni E od ekonomije. Nijedna vlada u Evropi u ovom trenutku nije u takvoj situaciji da su joj ekonomija i Evropa na petom i šestom mestu. Mislim da je jako teško bilo kome ko je član te vlade da se izbori sa ovim temama. A s druge strane, to je nasleđe koje su oni dočekali, nasleđe koje nije raščišćeno i to su teme koje moraju da budu na neki način raščišćene da bismo mi stvarno došli u situaciju da otvorimo naš medijski i politički prostor za ove teme.

Đinđićeva vlada, prema kojoj sam ja pristrasan, normalno, fascinirala je Evropu stručnošću, komunikativnošću, poznavanjem jezika... Šta se dogodilo? Događilo se to da od tada, šta god da neko uradi, to mu neće doneti naslovnu stranu, jer je naslovna strana Hag.

Imamo ogroman problem u Srbiji i to je možda razlog zbog koga ja imam malo više razumevanja za ovu vladu i za ukupnu političku scenu Srbije, jer prosto vidim da briljantni ljudi koji su bili ponos Srbije kad su bili u vladi, uopšte ne mogu da dobiju naslovnu stranu, ne mogu da dobiju udarne minute u dnevniku. Oni nisu tema. Ono što oni dobro urade traje jedan dan, a zatim imate narednih mesec dana pregovore o Kosovu, a tu oni nemaju šta da kažu.

Razlika između zemalja Zapadnog Balkana i onih koje su ušle u EU pre dve godine jeste u tome što su se tamo borili sa autoritarnom prošlošću koju su nasledili iz vremena komunizma, socijalizma, kako god to zvali. Mi osim toga imamo i nasleđe ratnih zločina sa kojim moramo da se izborimo i to u velikoj meri drži i ovu vladu i prethodnu, možda će i sledeću, okovanu kao u blatu. Ne može da izađe, ne može taj korak napred da napravi.

I da se opet vratim na tlo EU. EU ima ozbiljan problem da sebe reorganizuje. To je ta dilema koja se u nemačkom političkom javnom mnjenju čula: produbljivanje pre nego proširivanje. To je prosto da mi

kao Evropska unija u ovom sastavu sa 25 ili sutra 27 zemalja naučimo da funkcionišemo u narednih nekoliko godina, pa tek onda da razmislimo da li ćemo ići u proširivanje. To je praktično i poruka koju nam je i nemačka kancelarka donela.

S druge strane, EU je u ovom trenutku preuzela odgovornost za stanje u Bosni, evropski identitet ojačan je imenovanjem novog visokog predstavnika. EU je preuzela punu odgovornost i za stanje u Makedoniji. I sprema se da u procesu razrešavanja statusa Kosova učestvuje odlučujuće, ima predstavnika, to je Štefan Lene, ima još četiri predstavnika EU preko članova Kontakt grupe i sprema se da po donošenju odluke o statusu, preuzme još veću odgovornost prema Kosovu.

Ako EU ne bude u stanju da gradi ova društva kao funkcionalne države, doći će u poziciju da je doživljavaju kao kolonizatora, a ne kao nekoga ko je u stanju da izgradi društvo i institucije. To je ta mogućnost da EU bude viđena kao imperija, a to je vrlo loša perspektiva EU. Dugoročno gledano, i dalje će to sve koštati njihove poreske obveznike, ali sa slabim efektom. I to je nekako naša poruka Evropskoj uniji – angažujte se da ova društva vodite ka članstvu, a ne da njima upravljate preko visokih izaslanika i visokih predstavnika. Nadam se da će biti sluha da se u EU o tome malo više povede rasprava.

Zato ne čudi da EU u ovom trenutku ima nekoliko novih razmišljanja. Jedno je o faznom članstvu, u Nemačkoj je vođena polemika o faznom članstvu. Drugo je o privilegovanom partnerstvu, možda ne samo za Tursku nego i za zemlje Zapadnog Balkana. To su ozbiljne dileme i ozbiljne debate.

Da ponovim ono što je i Milica podvukla, kada je rekla da mi ovde ne vodimo ozbiljne političke debate. Zato je, nažalost, tako da kad danas u Srbiji nekome kažete da zamisli Srbiju u EU za koju godinu, počnu da mu se kao Dušku Dugoušku pred očima vrte dolari, odnosno evri. To je, nažalost, sve što većinsko javno mnjenje u Srbiji ima da kaže o Evropi.

D. ANASTASIJEVIĆ: Pošto smo pričali o tome da nedostaje debata, ubrzo ćemo joj dati priliku da se ovde razmahne. Pre toga, da skrenem pažnju na realnost iz našeg neposrednog okruženja, a što možda treba da nas brine. EU ima prilično jaku političku konotaciju u Crnoj Gori, u svetlu nadolazećeg referenduma, i tamo se u nekim krugovima doživljava kao opstrukcija težnjama ka nezavisnosti. Druga tačka je Kosovo. Evropska unija je na Kosovu trenutno prisutna kroz UNMIK, kao četvrti stub UNMIK-a. Znači, od četiri stuba četvrti. Bez obzira na to što se Evropska unija, kao što kaže gospodin Svilanović, sprema da preuzme rukovodstvo, i ojača svoje prisustvo na Kosovu, u Prištini ipak postoji Klintonova avenija, ima i spomenik Klintonu, na vrhu jednog hotela nalazi se replika Statue slobode iz Njujorka... Amerika, a ne EU, tamo se doživljava kao primarni partner. EU nema neki snažan ugled na Kosovu, ona je više poznata po tome što je nadležna za Kosovsku povereničku agenciju koja je zadužena za privatizaciju, a koja izuzetno frustrira kosovsko javno mnjenje. Mi, naravno, ne možemo da učinimo ništa da promenimo javno mnjenje o tome na Kosovu ili u Crnoj Gori, ali postoji bojazan da živimo u okruženju gde se Evropska unija možda još manje razume, nego što je mi ovde razumemo.

{Pitanje iz publike} **EJUB ŠTITKOVAC,** Radio Dojče vele: Gospodo

Đilas, kako vi tumačite ovu privremenu suspenziju pregovora ili privremeni prekid, ne znam kako ko upotrebljava koji termin? Da li je to samo još jedna manja packa ili je to mnogo ozbiljniji potez EU nego što mi, možda, u ovom trenutku hoćemo da prihvatimo?

MILICA ĐILAS: U ovom trenutku je to otkazivanje pregovora; Savet ministara EU nije se sastajao i doneo odluku koja bi morala biti jednoglasna da se sa nama pregovori prekinu, a to bi opet značilo da se mora ponovo sastati i svih 25 članica složiti da pregovori sa nama ponovo počnu. Nije, dakle, toliko dramatično. Problem mora da postoji ako se pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, čije ste potpisivanje očekivali u novembru, otkazu već početkom maja, a ne vidite kada bi mogli da se nastave.

Međutim, brine me sledeće: ukoliko građani Crne Gore na referendumu donesu odluku da Crna Gora bude nezavisna, odnosno da istupa iz državne zajednice, Evropska komisija mora izraditi dva nova mandata za pregovore sa Srbijom i Crnom Gorom kao nezavisnim državama i te mandate mora odobriti Savet ministara jednoglasno. Ti mandati možda neće biti mnogo različiti od ovoga koji je sada urađen, jer se i sada pregovara na dva koloseka, ali u svakom slučaju moraju proći taj proces izmene, dopune koji će odobriti Savet ministara. O tome treba da se govori nakon referenduma. Ako stvari počnu da se otežu, sve teže će biti Srbiji da računa sa jednoglasnom odlukom Saveta ministara EU da sa njom treba nastaviti pregovore i tada će kriza postati dosta teška. Jer, vi u ovom trenutku imate situaciju da treba da skupite sve glasove i prekinete pregovore. A tada ćete morati da skupite sve glasove da biste ih pokrenuli. I prosto, čini mi se da to treba imati u vidu i treba razmišljati o tome. Čini mi se da je situacija kao – prevrnuo vam se čamac, niste se još udavili, taj čamac je lak i onoliko koliko držite glavu iznad vode, tu ima malo kiseonika, ali kada se to spusti, za nekih dva meseca, sve može biti dramatičnije.

Doduše, lepo je primetio britanski analitičar Tim Džuda, koji je rekao da mi jednostavno uvek imamo lošu sreću sa vremenom. Kad se nešto loše nama desi, to je onda dramatično loše za čitav region. U EU vlada zamor od proširenja, a političke elite u regionu pokazuju se u takvom trenutku nedoraslim izazovima koje treba da savladaju. Kao da to zahvati čitav region, i tu bude štete. Očekujem da u ovakvoj situaciji koja nije ružičasta, kada je reč o proširenju, naši političari nađu neki način da ne dođemo opet na tapet kao proizvođači problema, već da se na nas gleda kao na konstruktivnog partnera koji ide u susret rešavanju problema, i dobija nešto za uzvrat. Ne kažem da je situacija divna, ali ako vam život već daje limun, pa napravite bar limunadu. Mi šest godina pričamo da evropska putanja nemaju alternativu, a doći ćemo do toga da kada nam stvarno to bude trebalo, nećemo moći tu kartu nikako da iskoristimo.

D. ANASTASIJEVIĆ: A sada imamo situaciju gde građani ne mogu da poveruju da su Rumunija i Bugarska toliko naprednije od nas. Za razliku od naše elite, "prevodilaca" koji bi trebalo da taj proces prevode i približavaju građanima, aktivisti tih socijalnacionalnih stranaka poput SRS-a vrlo su aktivni i disciplinovano ubeđuju građane da Evropa nije put. Oni plaše seljake, kažu im da će morati da zaborave na rakiju, kajmak. Slaba je protivteža njihovom aktivizmu. Srećko Mihajlović svakako može više o tome da nam kaže...

SREĆKO MIHAJLOVIĆ: Činjenica je političkog karaktera, lako >>

utvrdiva ne samo putem istraživanja nego i na način koji se obično naziva "odokativnim": jedina aktivna stranka na političkoj sceni Srbije je Srpska radikalna stranka. Sve ostale stranke bave se sobom ili drugim strankama, a radikali se bave svojim biračima i usput pljuju po drugima. Niti se radikalima neka stranka ozbiljno suprotstavlja, niti mediji imaju želju da te vododelnice između naših političkih stranaka izlože raspravi i polemici, jednoj javnoj diskusiji i raspravi, jer za njih je mnogo atraktivnija svađa između troje-četvoro predstavnika iz različitih stranaka. I to je ono što vidimo svako veče na našim TV ekranima, gde se španske serije smenjuju sa serijama naših političkih svađa ni oko čega, ni sa jednom ozbiljno pokrenutom temom.

Jednostavno, mi smo u jednoj političkoj baruštini koja je puna mulja i pojedine stranke samo povremeno podignu taj mulj zato što u toj mutnoj vodi mogu da ulove znatno više nego kada je voda bistra. Kao da se pokazuje da stranke iz ovog liberalno-demokratskog bloka nisu dorasle onom tipu jedne produžene, stalne izborne kampanje koju vodi Srpska radikalna stranka. Ona je u stalnom kontaktu sa ljudima, a ovi iz drugih stranaka su u stalnom kontaktu sa televizijom i sa naslovnim stranicama novina. I u jednom takvom zamešateljstvu jasno je kakav će biti ishod narednih izbora, pogotovu ako oni budu uskoro održani. Istraživanja koja smo radili pre nepunih mesec dana pokazuju da bi u ovom trenutku radikali i socijalisti, ako bi sada bili izbori i ako bi izlaznost bila ovako mala kao što istraživanje pokazuje, lako osvojili većinu i došli na vlast u Srbiji. Ja bih tome dodao i jedan drugi podatak. Kad u istraživanjima pitamo ljude za odnos prema demokratiji i to povežemo sa njihovim pristajanjem uz političke stranke, mi onda dobijamo jednu krivu na čijem su vrhu po prodemokratskom stavu pristalice Demokratske stranke, Demokratske stranke Srbije, LDP-a, Gradanskog saveza, SPO-a, a na dnu sa nekih 18-20 odsto prodemokratski orijentisane pristalice stranaka kao što su radikali i socijalisti. Ako je to tako, onda sa dolaskom ovih stranaka na vlast, mi možemo očekivati u svakom trenutku da se oni pozovu na mišljenje svojih pristalica i da onda učine neke radikalne promene političkog sistema. Odnos prema Evropi, proevropska orijentacija, to je ona usputna šteta koja će se desiti. Desiće nam se mnogo ozbiljnije stvari, ali ne vidim da druge političke stranke koje su konkurenti radikalima i socijalistima nešto ozbiljno preduzimaju, osim ako ne smatraimo ozbiljnim njihove borbe za fotelje.

[Pitanje iz publike] **DANILO MILAKOVIĆ**, student FPN-a: Mladi ljudi su već zamoreni ovom političkom situacijom koja je prisutna u poslednjih petnaest godina i odlivaju se polako u inostranstvo. Da li postoji svest da to može da donese izvestan problem za budućnost ove zemlje?

MILICA ĐILAS: Nažalost, nekih brojki nemam, ali znam koliko preporuka napišem i koliko preporuka mi studenti traže. Radila sam na Pravnom fakultetu, a sada radim na Fakultetu političkih nauka, pa vidim da studenti više nemaju toliko strasti za neke debate koje su važne za Srbiju i Crnu Goru. Mislim, ne možete stalno da živite u psihozu da je svaki dan važan i da vi treba da budete aktivni, da bi vaša zemlja bilo bolje. Vi možete da živite u tome neko vreme, ali i tada ako vidite da ima efekta od toga što učestvujete u nečemu. Ali, ne možete dugo tako da živite, već ljudi, naročito mladi, razmišljaju i o izlazu iz situacije.

Više je čak strasti bilo kad ste raspravljali o spoljnopolitičkoj situaciji tadašnje SRJ za vreme sankcija. Bilo je nekog jeda, da li treba da budemo članica međunarodnih organizacija ili ne. Sada više toga nema. Nekako se ispune ti školski zahtevi i ima jedan broj studenata koji traže nešto sa strane, ali je dosta veliki i broj ljudi koji odlaze.

Meni se čini da je veća opasnost od toga što su radikali u produženoj kampanji to što izvestan strah da se neke teme nametnu u javnoj debati gura neke ljude u apstinenciju, a mlade ljude u inostranstvo, jer je takva ekonomsko-socijalna situacija. Čini mi se da je to dugoročno naš najveći problem. Znači i odlazak mladih ljudi, ali i njihovo neprihvatanje da se bave problemima koji su važni za njihovu zemlju kroz porast broja apstinenata.

Čini mi se da su to dva procesa koja su važna i nekakva organizovana politička aktivnost bi morala da ide na ta dva fronta. Znači, da se mladi ljudi zainteresuju i da im se otvore nekakve perspektive unutar zemlje. Naravno, ne možete vi sad reći – treba da ostanete u zemlji zato što će samo tada biti bolje. Ja stvarno verujem da svako treba da napravi lični izbor, a da su lični izbori uglavnom racionalni.

SREČKO MIHAJLOVIĆ: Da dodam nekoliko istraživačkih podataka. Prvo, mlad svet je proevropski orijentisan i zaista je retkost da među mladim ljudima nađete one koji su protiv Evrope. Mislim, protiv do kraja. Nije sve jednostavno – da ili ne. I oni koji su "za" imaju nekih argumenata zbog kojih se malo ustežu. No, mlad čovek je takav po prirodi da on i realizuje svoj proevropski stav, pa odlazi u Evropu.

Zanimljivo je da smo od ranije želje da se ode u Ameriku, u daleki svet – to je bila Amerika, Australija, Kanada i Južna Afrika – došli do toga da već nekoliko godina imamo jedan evrocentrični odnos prema odlasku vani. I najviše se želi u evropske zemlje. Na prvom mestu je na iznenađenje istraživača Italija, pa onda Nemačka, Francuska. Znači, na neki način zemlje iz okruženja.

Kako se mladi ljudi odnose prema odlasku? U istraživanju na uzorku beogradskih srednjoškolaca i studenata 1993. godine, znači pre trinaest godina – prva polovina devedesetih, ratovi i sve što je bilo – dve trećine mladih ljudi je reklo da bi napustilo zemlju i živelo negde drugde kad bi imalo priliku. Znači, od tri mlada čoveka, dva bi otišla iz zemlje. U istraživanju deset godina kasnije, 2003. godine, na uzorku omladine iz cele Srbije, na veoma velikom uzorku koji je obuhvatao mlade od 16 do 35 godina (da ne objašnjavam zašto do 35 godina, to je jasno svima), mi smo dobili podatak da bi nešto iznad polovine mladih ljudi želelo da ode kad bi imalo priliku.

Uostalom, kad pitamo starije, a to retko radimo, onda dobijemo podatak da svaki treći u odrasloj populaciji kaže da bi napustio ovu zemlju kad bi imao priliku.

Šta reći o zemlji koju želi da napusti svaki treći njen odrasli stanovnik i svaki drugi mlad čovek? Zaista, treba biti veliki "patriota" pa pronaći neke dobre reči za političku klasu i političku elitu koja je ovde na delu.

DANILO MILAKOVIĆ: Još jedno pitanje, za gospodina Svilanovića. Da li postoji nedostatak volje u političkim elitama da donose neke krupne odluke bez obzira na javno mnjenje u Srbiji. Konkretno mislim na Hag.

GORAN SVILANOVIĆ: Ja sam govorio prilično oštro maločas o nedostatku vodstva među političarima EU. Sad me vi vraćate na temu

koja je naša tema – gde su naši političari u odnosu na nekoliko teških tema i odluka koje bi morale da budu donete.

Moj je utisak da mi imamo ozbiljan problem i da u ovom trenutku na političkoj sceni u vrhu najvažnijih demokratskih stranaka ne vidim političara koji je spreman da donese odluke koje bi ga izložile ozbiljnoj osudi javnog mnjenja i, još važnije, birača u Srbiji. Takve odluke bi morale da budu donete ne samo u odnosu na Mladića. Pre svega, najteže su odluke koje se odnose na Kosovo i eventualno na Crnu Goru.

U tom smislu mislim da nam je politička scena dosta zatvorena, hajde da upotrebim izraz mejnstrim. Praktično su se ključne političke ličnosti i stranke zbile u centru, i između njih je dosta teško naći ozbiljne razlike. I istovremeno mogu da primetim da su ozbiljno podržane od medija, tako da se sve izvan toga proglašava za radikalno. Ili radikalno u smislu Srpske radikalne stranke ili radikalno u smislu radikalnih reformista, i postoji ozbiljan napor da se sve izvan tog kruga odseče kao radikalno, odnosno neozbiljno i za Srbiju nedovoljno dobro i da se sve drugo ugura u centar.

Čak pri tom mislim da saradnja sa Hagom i Mladić nisu ono što je tipičan primer za ovo o čemu ja govorim, a to je nedostatak hrabrosti da se neke odluke donesu. Mislim da je tu mnogo bolji primer Kosovo i tako potpuno odustajanje od bilo kakvih ozbiljnih priprema stanovništva za ono što dolazi.

Kad je u pitanju Hag, pošto ste me to direktno pitali, ja moram da priznam da sam ja u stvari optimista. I nekako imam poverenje. Verujem da je ovoga puta odluka predsednika Vlade Srbije da uradi sve što treba da uhapsi Mladića ozbiljna odluka. Nemojte mnogo da me pitate zašto tako mislim. To je više jedno osećanje i jedna procena. Ja ne mogu da uđem sad u analizu šta se događalo 2001. godine, 2002. godine, ko je kriv za ovakav rasplet, ali mi to u ovom trenutku i nije tema. O tome ću možda nekom drugom prilikom da pričam. U ovom trenutku ja u stvari verujem da je vlada vrlo ozbiljna u nameri da uhapsi Mladića, jer ne vidim nikakvu drugu alternativu za tu vladu i za njenu političku budućnost. Kad govorim o vladi, pre svega mislim o Demokratskoj stranci Srbije kao ključnoj stranci u toj vladi, odnosno o predsedniku stranke i predsedniku Vlade Srbije. Imam velika očekivanja i verujem da je ovo jedno međuvreme, koje može da potraje neko vreme, nekoliko nedelja, nekoliko meseci. Nekoliko meseci ako protekne, a nema napretka kad je reč o saradnji sa sudom u Hagu, nema pozitivne ocene od glavne tužiteljke suda Karle del Ponte, a onda ni pozitivne ocene EU, Srbija onda ulazi u jednu veoma ozbiljnu sivu zonu. Milica Đilas je o tome govorila. Mi još nismo tu. Imam poverenja da je predsednik vlade u tom smislu vrlo iskren, jer mislim da više nema nikakvog prostora za bilo kakvo udvaranje javnom mnjenju. Štaviše, mislim da je u ovom trenutku naše javno mnjenje pripremljeno za tu odluku i da bi podržalo vladu ukoliko bi bila u situaciji da uhapsi i izruči Mladića. Toga smo svesni. Dotle smo došli. Možda nam je trebalo nekoliko godina da do toga dođemo, ali mislim da je u ovom trenutku takvo stanje u Srbiji da bi ta odluka bila podržana i to je jedino što ja vidim i što očekujem da se dogodi narednih nedelja ili narednih nekoliko meseci.

Ako to vreme protekne, Srbija dolazi u mnogo goru izolaciju nego što je danas. Milica je to objasnila na tehnički način. Dolazimo u situ-

aciju da moramo da imamo puni prekid pregovora, što bi značilo da je potrebno svih 25 članica da se složi da bi se dao novi mandat za produženje pregovora, a to je nešto što mislim da ni ova vlada, ni možda neka naredna neće rizikovati. To je jedna veoma teška situacija.

Dakle, ako me pitate o nedostatku vođstva u našoj zemlji – da, mislim da imamo ozbiljan problem kad je reč o političkoj hrabrosti da se neke neprijatne stvari kažu. I još ozbiljnije, ne samo da se kažu, nego da se otvori ozbiljna debata, da se učestvuje, da se javno mnjenje lomi ka tome da prihvati neke teške odluke. To podrazumeva veliku političku hrabrost i veliku političku veštinu da se zaista ubede građani Srbije, a to nije samo Beograd i ljudi koji dođu na ovakav skup, nego da se građani Srbije uvere zašto je to dobro. E, tu vrstu političke hrabrosti mislim da je mali broj ljudi pokazivao u poslednjih nekoliko godina. I to je ono što je na neki način Đinđić izvuklo na nekakav pijedestal – upravo ta hrabrost da se teške teme, teme za koje ne postoji većinska podrška u javnom mnjenju, stave na sto i da se traži podrška građana i za takve odluke.

Mi smo sad došli u situaciju da ja ne vidim nikoga ko u tom smislu ide uprkos javnom mnjenju. Mislim da to za zemlju nije dobro i

>> ZA RAZLIKU OD NAŠE ELITE KOJA BI TREBALO DA TAJ PROCES PRIBLIŽAVA GRAĐANIMA, AKTIVISTI SOCIJALNACIONALNIH STRANAKA POPUT SRS-a VRLO SU AKTIVNI I DISCIPLINOVANO UBEĐUJU GRAĐANE DA EVROPA NIJE PUT

—DUŠKA ANASTASIJEVIĆ

mislim da tako ne može da funkcioniše društvo. Društvo većinski ipak ide nekom srednjom linijom, a Srbija se nalazi u takvoj situaciji da su mnoge hrabre odluke potrebne, odluke koje možda u jednom trenutku Srbija neće većinski prihvatiti, ali će se na duži rok pokazati opravdanim. U ovom trenutku bojim se da nedostaje ta vrsta hrabrosti političarima u Srbiji.

D. ANASTASIJEVIĆ: Da ne grešimo dušu prema Knjaževcu i ostalim gradovima u Srbiji, nekad imam utisak da ljudi tamo osećaju da im se više žuri nego nama ovde u Beogradu. Uostalom, i 5. oktobar najavljen je najpre u unutrašnjosti, ali to je za neku drugu priču.

Što se tiče vladavine mejnstrim politike, palo mi je u oči da naši mediji, mejnstrim mediji, često imaju više sluha za neke radikalne elemente iz inostranstva, a manje za ove domaće. Jer, evo, videla sam da se Noam Čomski našao na naslovnoj strani "Politike" pre neki dan, a posle je bio dugačak intervju sa njim na RTS-u, pa naslovna strana "Nin-a"... To mi je bilo vrlo interesantno, s obzirom na to da znamo da je on jedna usamljena pojava u Americi kao politički mislilac. On je odličan lingvisti, ali je u političkom smislu daleko od mejnstrima.

Da se vratimo na ono doba pred samit u Solunu. Pred samit u Solunu "Fajnenšel tajms" objavio je stav koji su zajednički potpisali predsednik Hrvatske Mesić, pokojni predsednik Makedonije Trajkovski i predsednik vlade Živković. Tu se vidi taj zajednički stav da mi imamo pravo da budemo deo te Evrope i da to Evropa uzme ozbiljno. To je, kada se sa distance pogleda, bila harmonija, iako su >>

rezultati samog solunskog samita mogli da budu mnogo bolji... Vi ste u organizaciji koja obuhvata ceo region, kako ocenjujete raspoložene po tom pitanju, zašto danas nema ozbiljnijeg zajedničkog nastupa lidera regiona...

GORAN SVILANOVIĆ: Blok je razbijen. U tom trenutku blok su činile zemlje Jugoistočne Evrope. Tada su to bile Bugarska, Rumunija, Makedonija, Albanija, Bosna i Hercegovina, Srbija i Crna Gora i Hrvatska. U međuvremenu je odluka u odnosu na Rumuniju i Bugarsku doneta i one su potpuno izašle izvan ove grupe zemalja. Trebalo bi 1. januara naredne godine da postanu članice EU. Ukoliko eventualno to i ne bude tada, biće 2008, što se može čuti iz evropskih krugova. Ali, istovremeno iz evropskih krugova se čuje – “u odnosu na njih smo napravili grešku da smo im obećali datum članstva i nikad više tu grešku nećemo ponoviti. Nikom od vas nećemo obećati datum članstva”. Otuda mi danas imamo situaciju da je Makedonija kandidat, a nema definisan datum ni za početak pregovora. Hrvatska je započela pregovore, ali nema obećanja kog datuma bi mogla da bude primljena. U svakom slučaju, Rumunija i Bugarska su sada sa druge strane stola, Hrvatska je dosta blizu te iste strane. Svi ostali su sada na ovoj strani stola. I ostatak se sad novim rečnikom naziva Zapadni Balkan, a ne više Jugoistočna Evropa. Na tom nivou verujem da postoji puna saglasnost šefova država ili vlada, bez obzira na to da li su njihove stranke centar levo ili centar desno, o tome da učine sve što je u njihovoj moći da njihove zemlje dođu što pre do punopravnog članstva. I mislim da u tom smislu postoji i komunikacija između njih i uzajamna podrška i spremnost da urade što više mogu. Međutim, neće biti grupnog prijema, bar se u ovom trenutku tako govori u Briselu i prestonicama EU, već će svaka zemlja ići svojim tempom u meri u kojoj je u stanju da ispuni kriterijume iz Kopenhagena i dovrši proceduru, bilo da je u pitanju proces stabilizacije i pridruživanja ili proces pregovora o članstvu. Zemlje su dovedene u situaciju da svaka insistira na svojoj posebnoj poziciji i tempu koji ona može da sledi. U tom smislu je Srbija usamljena. To ne znači da je niko iz okruženja ne podržava. Naprotiv, svaka zemlja iz našeg okruženja veoma želi da podrži Srbiju na njenom putu ka EU i svaka to doživljava kao korak napred za sebe. Međutim, Srbija ima teške nerešene dileme i probleme i to je ono što čini da ova podrška koja bi mogla da dođe od suseda ne može da bude tako efikasna. Jer, svi ti susedi se susreću sa dilemom šta da rade s Kosovom, kako da se ponašaju. To je tipičan primer Makedonije. Makedonija ima izvanredne odnose sa Srbijom. Mi nemamo gotovo nijednu otvorenu temu u bilateralnim odnosima. Ali istovremeno, Makedonija vidi da tu postoji nekakav proces u odnosu na Kosovo i ne bi želela da dođe u situaciju da se isključivo veže za Srbiju, a da istovremeno ne vidi jednu novu realnost na Kosovu. Nije drugačije ni kad je u pitanju Bosna i Hercegovina, nije drugačije ni kad je u pitanju neka od drugih naših susednih zemalja. I to je ono što sada Srbiju stavlja u situaciju da se od nje očekuje, s jedne strane, da bude u stanju da donosi neke odluke, da rešava neke probleme, da bude konstruktivna u tom procesu, a pri tom da taj proces ne traje

previše dugo, da bi onda mogla da očekuje punu podršku i uzajamno razumevanje na putu pridruživanja EU.

Kad je reč o Kosovu, pregovori već traju, čak se može reći i da su u malom zastoju. Postoji nastojanje članova Kontakt grupe da ohrabre pregovarače da budu konkretni i da budu efikasniji u ovim pregovorima, da dođu do nekog dogovora kad su u pitanju teme oko kojih se mogu dogovoriti. Oko statusa mislim da ne mogu da se dogovore. To će verovatno ostati za Kontakt grupu. U svakom slučaju, ovo jeste godina velikog iščekivanja u našem okruženju da će ove dve teme o kojima sam govorio, a to su Kosovo i Crna Gora, biti razrešene, što bi umnogome možda stvorilo jednu novu mapu, ili istu mapu ali sa raščišćenim odnosima i omogućilo bliže povezivanje sa susedima u nastojanju da se zajednički izvrši pritisak na EU.

Ja sam dosta oštro govorio o Salcburgu – ali na taj način niko od zvaničnika naše ili od vlada drugih zemalja Zapadnog Balkana nije govorio o Salcburgu. Znači, imate situaciju u kojoj su vlade zadovoljne Salcburgom zato što su u potpunosti prihvatile poruku koja je došla od Evropske komisije, a zatim i Austrije kao predsedavajuće, koja je otprilike glasila: vi ne znate kako je loše raspoloženje u EU, i ovo što smo postigli za vas veliki je korak napred. Budite srećni što ste dobili i to saopštenje i što ste uopšte dobili Salcburg.

I svi iz vlade (ja sam razgovarao sa predstavnicima naše vlade) kažu: Salcburg je bio odličan. Oni su prihvatili uveravanje da je to raspoloženje toliko loše, da je ovo što ste dobili mnogo, budite srećni. Tako da samo izvan vlade imate situaciju da Salcburg kritikuju ljudi iz pojedinih stranaka ili iz nevladinih organizacija, pogotovu iz međunarodnih organizacija, koji smatraju da je Salcburg ozbiljna revizija Soluna. Nije mala stvar da EU u tolikoj meri promeni svoj stav. Nemojte zavoditi ove vlade i govoriti da su mnogo dobile, a nisu dobile ništa od onoga što je 2003. godine obećano.

Niko iz vlade neće otvoreno da kaže koliko je to ozbiljan problem unutar same Evropske unije i koliko je ta evropska perspektiva ozbiljno zasenčena problemima koji postoje na našoj strani i dilemama koje postoje unutar EU i zbog toga ni sami to svojoj javnosti ne saopštavaju, niti vrše ozbiljan pritisak na vlade EU. Jer, ako bi vršili pritisak, onda bi njihova javnost videla o čemu je reč.

Zapravo, i EU i mi se danas nalazimo na udaru izazova globalizacije. EU trpi udare globalizacije i polako se zatvara. To je jedan veliki politički proces u kome se samo nadam da će i EU i Zapadni Balkan na izazov globalizacije da odgovore na način koji će ih približiti, a ne dodatno udaljiti. Salcburg deluje kao jedno dodatno udaljavanje.

D. ANASTASIJEVIĆ: Hvala svima. Da završimo u malo optimističnijem tonu. Podsetila bih da je zamor u EU od proširenja ciklična pojava, ovo stanje nije ništa novo. To je u prirodi EU. Posle velikih koraka ona uvek malo zastane da svari sve te promene. Treba da se setimo koliko je Francuska pružala otpor da Velika Britanija uđe u EU, setimo se “križe prazne stolice”, i tako dalje. Imajući to u vidu, nama ostaje da verujemo da će se EU izboriti sa svojim unutrašnjim problemima, a nama ostaje da malo povedemo računa o rešavanju naših problema. ×